

ГЕНДЕРНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЗАПАХІВ ПРИРОДИ У ТВОРАХ ФРАНЦУЗЬКОЇ ПРОЗИ

Надія Васильєва

викладач кафедри англійської філології Чорноморського національного
університету імені Петра Могили, Миколаїв, Україна
e-mail: nadezhdavasylyeva@gmail.com
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-7926-3334

АНОТАЦІЯ

Представлена стаття присвячена актуальній лінгвістичній проблемі — особливостям гендерного зіставлення інтерпретації ольфакторної інформації на матеріалі французької художньої літератури кінця XIX — першої половини XX століття. Метою дослідження є аналіз гендерної інтерпретації автором/авторкою запаху при зображенні явищ природи за допомогою пейзажних контекстів, виділених із творів французької прози. Для здійснення дослідження було використано комплекс методів: контрастивного, контекстуального, описового, структурного, лексико-стилістичного та прийом кількісного аналізу.

У ході роботи було проаналізовано 27 чоловічих та 7 жіночих дескриптивних уривків, що стосуються ольфакторної інформації про об'єкти/феномени природи. Найбільш продуктивними шляхами номінації запахів є безпосередній опис джерела запаху та використання низки стилістичних засобів (епітету, порівняння, метафори, синектичної метафори). Виявлено, що чоловічі ольфакторні образи — більш образні, порівняно із жіночими. Фактично французькі письменниці не фокусуються на описах запахів, а побічно згадують їх. Тому такі описи є децю схематичними, «пунктирними».

Отримані результати наукової розвідки спростовують установлені стереотипи про еталонні соціальні ролі чоловіка та жінки, в яких поведінка першого співвідноситься із розумом, раціональністю, виваженістю, а, відповідно, другої — із емоційністю, нестабільністю, певною хаотичністю, що виражається у вчинках і вербально. Натомість стилістичний аналіз виокремлених лексичних одиниць продемонстрував зовсім протилежну тенденцію, в якій саме письменник, а не письменниця, є більш експресив-

ним щодо інтерпретації запахів світу природи. Отже, твори художньої літератури є цінним фактологічним матеріалом, в якому акумульовано інформацію щодо перцепції, особливостей світобачення та гендерних відмінностей мови/мовлення митців/мисткинь.

Ключові слова: запах, гендерне зіставлення, ольфакторій, сенсорний досвід, епітет, порівняння, метафора.

Вступ. У межах сучасної антропоцентричної лінгвістики мовознавці все більше звертають увагу на проблему діади «людина — мова» у етно- та лінгвокультурологічних, когнітивних, нейропсихологічних, соціолінгвістичних та інших напрямках досліджень. Серед них актуальною проблемою є вивчення сенсорного досвіду мовця/автора, тобто особливостей сприйняття, категоризації та інтерпретації інформації про об'єкти/феномени буття за допомогою сенсорних каналів (зір, слух, нюх, тактильні відчуття тощо). Перспективним лінгвістичним питанням є вивчення ольфакторію, що потребує більш досконального дослідження. Відомо, що французи відрізняються витонченим смаком щодо запахів, саме тому ольфакторна інформація аналізуватиметься на матеріалі французьких прозових творів кінця XIX — першої половини XX століття, адже художня література акумулює цінні дані щодо нюансів світобачення та його інтерпретації письменниками, представниками певного народу і, відповідно, конкретної картини світу.

Варто зазначити, що деякі аспекти проблеми запаху вже є представленими в наукових роботах науковців різних сфер. Так, запах розглядається не тільки з позицій фізіології та психології (А. В. Мінон, М. С. Плужніков, І. В. Проничев, С. В. Рязанцев, Л. К. Тітова та інші), а також як культурологічне явище (О. Б. Вайнштейн, К. А. Жиріцька). У межах літературознавчих студій ольфакторній категорії присвячено чимало робіт, серед яких значним є дослідження Х. Д. Ріндісбахера «Запах книг» (1992 р.), де обґрунтовано змістовий потенціал ольфакторної інформації в художньому тексті. Крім того, російські літератори звернули увагу на роль запаху у поезії Срібного століття (Н. О. Рогачова). Однак, попри значне зацікавлення цією проблемою у межах літературознавчих і мовознавчих наукових розвідок, ольфакторій все ще залишається лакунарно висвітленим і вивченим. З цього приводу Н. Л. Зиховська зазначає, що вербалізація запаху в художній літературі залежить від компетентності самого автора

(Зиховська, 2015: 26). Фактично митець виражає саме те, що бачить, чує, дегустує або відчуває на дотик. А ольфакторна інформація, яка отримується нюховим каналом, вимагає від автора конкретних умінь і навичок для адекватної реалізації у тексті. Тобто, кожен письменник передає індивідуальні відчуття (сенсорні й емоційні). Таким чином, за міркуванням В. В. Мамцевої, автор є «ольфакторним перекладачем» (Мамцева, 2015: 103), який надає читачеві певні дані про запах, що мається на увазі письменником. Можна резюмувати, що запахи уподібнюються до іноземної мови, яку читацька аудиторія не знає, лише завдяки «ольфакторному перекладачу» вдається зрозуміти, розпізнати та пов'язати запах і пов'язані з ним відчуття. Щодо цього О. Б. Вайнштейн зауважує, «навіть найдосвідченіші письменники завжди намагались знайти правильні слова, щоб хоч якимось чином відчути збудливу красу запахів» (Вайнштейн, 2003: 6). Отже, вербалізуючи ольфакторні образи, письменники несвідомо відшукують найбільш оптимальні номінації, щоб передати складне та специфічне явище запаху за допомогою лексичних одиниць.

Інше положення, що привертає увагу, — це дефіцитність всебічного вивчення ольфакторної лексики, і, перш за все, як семантичної категорії. Головна причина такого стану дослідженості слів із семою запаху, за міркуваннями Х. Д. Ріндісбахера, полягає в тому, що саме мова є головною перешкодою для культурно-естетичної інтеграції та оцінки ольфакторної інформації: «хоча людина може розпізнавати сотні тисяч різноманітних запахів, подібно до зору та слуху, здається, не існує класифікацій запаху, таких як численні класифікації кольору» (Ріндісбахер, 2000: 581–582).

Вивчаючи те, як запахи номінуються, Х. Д. Ріндісбахер виділяє три моделі мови: *деконструктивістську*, *дискурсивну* та *інференційну* (Ріндісбахер, 2000: 585–586). Н. Л. Зиховська у монографії «Ольфакторна поетика: запахи в художній літературі» (2011) розглядає саме *деконструктивістську* модель, яка вважається найбільш складною; дослідниця пояснює, що її сутність полягає у «понятійному накладенні» однієї системи опису на іншу. Усі ці моделі реалізуються за допомогою *метонімії* та *метафори*. Зауважимо, що перше поняття вживається для оцінної думки щодо типу запаху, а друге — безпосередньо змальовує цей тип. При цьому Х. Д. Ріндісбахер інтерпретує метонімію та метафору як «перенесення, накладення, переклад і фор-

мування аналогій», що використовуються для дескрипції ольфакторної лексики експресивно й виразно (Ріндісбахер, 2010: 585). До того ж результати експериментальних досліджень показали, що запахи є невербальними дифузними враженнями, що мають схильність до синестезії (Зиховська, 2015: 217), а тому вони вербалізуються у мові не прямо, а побічно, тобто за допомогою метафоричного перенесення. Імовірно, передаючи ольфакторні образи, митець керується індивідуальними асоціаціями, аналогіями, як результат, читач отримує не об'єктивну інформацію, а суб'єктивну інтерпретацію про запах.

Метою дослідження є аналіз гендерної інтерпретації автором/авторкою запаху при зображенні явищ природи у французькій художній літературі кінця XIX — першої половини XX століття. Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання**:

– здійснити аналіз гендерних репрезентацій запаху в художніх творах французької літератури кінця XIX — першої половини XX століття;

– виявити лексико-стилістичні та морфологічні особливості інтерпретації запаху у гендерному аспекті.

Матеріалом дослідження є автентичні прозові твори французької художньої літератури кінця XIX — першої половини XX століття (12 письменників (21 твір), 7 письменниць (9 творів), 34 мінімальних пейзажних контекста). Мета та завдання дослідження обумовили застосування таких **методів дослідження**: *контрастивного аналізу* відповідно до зіставного ракурсу дослідження; *контекстуального й описового (прийому інтерпретації контексту)*, використаних для виявлення і пояснення семантичних значень слів, словосполучень, фрагментів речень на позначення запаху в межах пейзажних описів; *структурного аналізу*, за допомогою якого було визначено найбільш широко застосовані способи словотворення лексичних одиниць, що передають запаховідчуття, та систематизовано виокремлені фрагменти ілюстративного матеріалу (за аспектом дослідження (запах) і статевою приналежністю письменників); *лексико-стилістичного аналізу*, використаного для пояснення особливостей вербалізації запаху майстрами художнього слова; *прийом кількісного аналізу* — для унаочнення результатів праці.

Результати та дискусія. У ході аналізу французьких художніх творів було виокремлено 27 фрагментів тексту із **чоловічого** мовлення та 7 **уривків** із жіночого, які стосуються опису ольфакторних образів

елементів природи. Проаналізуємо виокремлені дескриптивні фрагменти більш детально. Перш за все, варто відзначити тенденцію до змалювання аромату квітів у художньому мовленні письменниками/письменницями, зокрема:

– *Comme ils étaient en fleurs, ces arbres, leur parfum violent et doux emplissait la nuit (Maupassant de G. «Les Contes Divers»).*

– *Оскільки дерева розцвіли, їх сильний і солодкий аромат наповнював ніч (Г. де Мопассан «Оповідання»).*

Попри незначну кількість описових фрагментів запаху, виділених для зіставлення, чоловічі фрагменти вербалізації ольфакторної інформації все ж виявились більш яскравими і показовими, тоді як жінки конкретно номінували запах за його джерелом або лаконічно характеризували. Наприклад:

– *Le doux parfum de leur épanouissement se mêle aux grasses senteurs des étables ouvertes et aux vapeurs du fumier qui fermentent (Maupassant de G. «Les Contes Divers»).*

– *Солодкий аромат їхнього цвіту танув у щедрих запахах відкритого хліву та випарах гною, що бродив (Г. де Мопассан «Оповідання»).*

– *Et les sapinières! Peu profondes, elles, et peu mystérieuses, je les aime pour leur odeur... (Colette «Claudine à l'École»).*

– *І ялиці! Не такі густі вони й менш таємничі, люблю їх за аромат... (Колетт «Клодіна у школі»)*

У першому прикладі Гі де Мопассан застосовує епітети «*le doux parfum*», «*grasses senteurs*» та метафору «*se mêle*», які контрастно й реалістично відтворюють пахощі квітучих рослин і запахи продуктів життєдіяльності тварин. У другому фрагменті французька мисткиня Колетт лише використовує лексему «*odeur*» (пахощі, аромат), що виражає приємний запах дерев ялівцю.

Інша авторка, Жорж Санд, теж досить лаконічно вербалізує запах квітів за допомогою епітету. Розглянемо приклад:

– *Ce n'est pas seulement le puissant et le riche qui ont le droit de fouler ses marges fleuries et de respirer ses sauvages parfums (Sand G. «Consuelo»).*

– *Не тільки можновладні та багаті мають право топтати їх уквітчані узбіччя та вдихати їх дикі пахощі (Ж. Санд «Консуело»).*

Так, епітет «*respirer ses sauvages parfums*» (вдихати їх дикі пахощі) не надає чітких характеристик, оскільки прикметник «*sauvage*» (дикий) використовується, як правило, для опису тварин, їх поведінки або

вказує на людські вади виховання чи розвитку; щодо характеристики ольфакторної інформації, цей епітет, вірогідно, акцентує унікальні, непересічні якості запаху.

Наступний приклад:

– *La famille, éparse, jouit de la douceur et des parfums de la soirée; le soleil couchant dore les vitres, et le bruit de la fabrique se mêle au bruit de la ferme* (Sand G. «Indiana»).

– *Родина порізно насолоджується ніжністю та ароматами вечора; сонце, що сідає за обрій, золотить вікна, а шум фабрики розтає у звуках ферми* (Ж. Санд «Індіана»).

У поданому вище реченні письменниця змальовує захід сонця, поєднуючи дескрипції кольору («*le soleil couchant dore les vitres*» — сонце, що сідає за обрій, золотить вікна), звуків («*le bruit de la fabrique se mêle au bruit de la ferme*» — шум фабрики розтає у звуках ферми) та запаху («*jouit de la douceur et des parfums de la soirée*» — насолоджується ніжністю та ароматами вечора). Фактично авторка побіжно згадує про запах, добираючи досить абстрактну характеристику («*parfums*» — пахощі), проте відтворений пейзаж є досить реалістичним.

Дескриптивні фрагменти ольфакторію природи, відібранні із художніх творів чоловіків, виявились більш інформативними та репрезентативними, зокрема:

– *Ils traversaient des résédas qui leur montaient jusqu’aux genoux comme un vrai parfum. A côté d’eux était un champ d’héliotropes, d’une haleine si douce de vanille, qu’elle donnait au vent comme une caresse de velours. [...] Les lis leur offraient un refuge de candeur au milieu de la sollicitation ardente des chèvrefeuilles suaves, des violettes musquées, des verveines exhalant l’odeur fraoche d’un baiser, des tubéreuses soufflant la pemoison d’une volupté mortelle... Et les jacinthes et les tubéreuses se mouraient dans leur parfum...* (Zola É. «La Faute de L’abbé Mauret»).

– *Вони проходили через резеду, яка, здавалось, діставала до їх колін справжнім ароматом. Поблизу знаходилось поле геліотропів з таким солодким диханням ванілі, що подих вітру був подібний до оксамиту. [...] Наївні лілеї запропонували їм прихисток від палкого потягу ніжно пахнучих каприфолій, мускусних фіалок, вербени, котра дихала свіжим ароматом поцілунка, туберози, що видихала нуду передсмертної насолоди... І гіацинти, і туберози вмирили у своїх ароматах... (Е. Золя «Провина абата Морé»).*

Еміль Золя виявився майстром вербалізації запаху квітів. Вищеподаний фрагмент акумулює яскраві та реалістичні ольфакторні образи через перелік і характеристики різноманітних квітів: «*des résédas*» — резеда, «*des violettes musquées*» — мускусні фіалки, «*des verveines*» — вербена, «*des tubéreuses*» — квітки туберози, «*les jacinthes*» — гіацинти. Інтерпретація пахощів рослин багата деталями та нюансами, які передані за допомогою таких стилістичних засобів:

1. порівняння: «*des résédas qui leur montaient jusqu’aux genoux comme un vrai parfum*» (резеду, яка, здавалось, діставала до їх колін справжнім ароматом), «*A côté d’eux était un champ d’héliotropes ... qu’elle donnait au vent comme une caresse de velours*» (подих вітру був подібний до оксамиту);

2. епітетів: «*d’une haleine si douce de vanille*» (з таким солодким диханням ванілі), «*des violettes musquées*» (мускусні фіалки), «*la pâmoison d’une volupté mortelle*» (нуда передсмертної насолоди), «*des chèvrefeuilles suaves*» (ніжнопахнучі каприфолії);

3. метафор: «*les jacinthes et les tubéreuses se mouraient dans leur parfum*» (гіацинти і туберози вмирили у своїх ароматах [імовірно, за допомогою цієї метафори письменник інтерпретує надзвичайну насиченість ароматів квітів. — *Н. В.*]), «*des verveines exhalant l’odeur fraoche d’un baiser*» (вербена, котра дихала свіжим ароматом поцілунка), «*des tubéreuses soufflant la pemoison d’une volupté mortelle*» (тубероза, що видихала нуду передсмертної насолоди).

Наступний приклад:

– *...c’était vers la fin de mai et des odeurs délicieuses voltigeaient, pénétraient dans les wagons... Les orangers et les citronniers en fleurs, exhalant dans le ciel tranquille leurs parfums sucrés, si doux, si forts, si troublants, les mêlaient au souffle des roses poussées partout. [...] Elles emplissent le pays de leur arôme puissant et léger, elles font de l’air une friandise, quelque chose de plus savoureux que le vin et d’enivrant comme lui* (Maupassant de G. «Idylle»)

– *Це було наприкінці травня і смачні пахощі сповнювали повітря, проникали у вагони... Деревя помаранчів і лимонів, дихаючи у спокійне небо своїми солодкими пахощами, такими теплими, такими насиченими, такими хвилюючими, поєднувалися із подихом троянд, якими пахло навкруги. [...] Вони наповнювали місцевість своїми сильними і слабкими ароматами, вони робили повітря солодким, як щось більш пікантне, ніж вино, і таке ж п’янке (Г. де Мопассан «Іділія»).*

Гі де Мопассан також вдається до низки засобів експресивності під час опису запахів рослин, зокрема: епітетів («*des odeurs délicieuses*» — смачні пахощі; «*de leur arôme puissant et léger*» — своїми сильними і слабкими ароматами; *leurs parfums sucrés* — своїми солодкими пахощами); метафор («*Elles emplissent le pays de leur arôme puissant et léger, elles font de l'air une friandise*» — вони наповнювали місцевість своїми сильними і слабкими ароматами, вони робили повітря солодким; «*Les orangers et les citronniers en fleurs, exhalant dans le ciel tranquille leurs parfums sucrés*» — дерева помаранчів і лимонів, дихаючи у спокійне небо своїми солодкими пахощами; «*les mêlaient au souffle des roses poussées partout*» — вони поєднувалися із подихом троянд, якими пахло навкруги); порівняння («*quelque chose de plus savoureux que le vin et d'enivrant comme lui*» — як щось більш пікантне, ніж вино, і таке ж п'янке). Крім того, митець вживає лексичні повтори прислівника у поєднанні із прикметником («*si doux, si forts, si troublants*» — такими теплими, такими насиченими, такими хвилюючими), що певною мірою ритмізує опис та надає йому додаткової виразності.

Інший видатний літератор, Марсель Пруст, у романі «У сторону Сванна» запах лілей передає так:

— ...*c'est au côté de Méséglise que je dois de rester seul en extase à respirer, à travers le bruit de la pluie qui tombe, l'odeur d'invisibles et persistants lilas* (Proust M. «*Du côté de chez Swann*»).

— ...*це поблизу Мезеглізи, де я маю залишитися сам у захваті вдихати, крізь шум падаючого дощу, невидимі та стійкі аромати лілей* (М. Пруст «*У сторону Сванна*»).

Досить лаконічні та нечіткі ольфакторні характеристики, реалізовані за допомогою епітетів «*l'odeur d'invisibles et persistants lilas*» (невидимі та стійкі аромати лілей), не нав'язують читачеві авторських асоціацій, натомість — дають можливість інтерпретувати зображені запахи по-своєму, індивідуально.

Наступний приклад:

— *Quelle nuit! L'odeur des écorces et des résines surchauffées, l'odeur des arbres centenaires, vigoureux et musqués comme des bêtes, avait détruit tous les parfums plus fragiles composés par la délicate alchimie du jour, et flottait seule à présent, dans l'ombre complice, s'y déroulait lentement, pesamment, ainsi qu'un épais brouillard, qui avait la tiédeur des choses vivantes, laissait sous la langue un goût de sueur ou de sang* (Bernanos G. «*Nouvelle histoire de Mouchette*»).

— *Яка ніч! Запах підігрітої кори та смоли, запах столітніх дерев, міцний і мускусний, наче від худоби, зруйнував усі слабкі пахощі, складені делікатною алхімією дня, і один лише відчувався зараз у змовницьких сутінках, з яких розходився поволі, тяжко, подібно до густого туману, що мав теплоту живих речей, і залишав присмак поту чи крові* (Ж. Бернонос «*Нова історія Мюшет*»).

Жорж Бернонос особливо майстерно вербалізовує нічні аромати. Так, на початку описативного фрагменту письменник використовує номінативну конструкцію «*Quelle nuit!*» (Яка ніч!), яка передає авторський захват, здивування, захоплення; далі він безпосередньо номінує запахи за їх джерелом: «*L'odeur des écorces et des résines surchauffées, l'odeur des arbres centenaires*» (запах підігрітої кори та смоли, запах столітніх дерев); потім митець вдається до складної комбінації асоціацій запаху із туманом, завдяки якій «вимальовується» унікальний, складний для осягнення та, відповідно, опису ольфакторний образ. Власне Ж. Бернонос застосовує: епітети та порівняння («*vigoureux et musqués comme des bêtes*» — міцний і мускусний, наче від худоби); метафори та епітети («*avait détruit tous les parfums plus fragiles composés par la délicate alchimie du jour*» — зруйнував усі слабкі пахощі, складені делікатною алхімією дня), метафори та порівняння («*déroulait lentement, pesamment, ainsi qu'un épais brouillard*» — розходився поволі, тяжко, подібно до густого туману). Остання частина складної синтаксичної конструкції — метафора: «*laissait sous la langue un goût de sueur ou de sang*» (залишав присмак поту чи крові) — апелює вже до асоціацій із царини смаку, а тому є *синектичною*.

Інші випадки застосування *синектичної метафори* це словосполучення «*les odeurs chaudes*» (*теплі запахи*), частина речення «*l'air avait une douceur délicieuse*» (*повітря було насичене солодким смачним запахом*): в першому прикладі відбувається перенесення характеристики температури до царини нюху, а в другому — гастрономічні якості зіставляються із запахом.

Розглянемо ще приклад:

— ...*elle écoutait les parfums... ils lui jouaient une musique étrange de senteurs...* (Zola É. «*La Faute de L'abbé Mauret*»).

— ...*вона слухали пахощі... вони їй грали дивну музику запахів...* (Е. Золя «*Провина абата Морé*»).

Поданий уривок є показовим щодо використання синектичних метафор, в яких запах вербалізовано завдяки перенесенню характеристик звуку у ситуацію, що стосується сприйняття запахів: «...elle écoutait les parfums...» (вона слухала пахощі) та «ils lui jouaient une musique étrange de senteurs...» (вони їй грали дивну музику запахів). Крім того, метафора «une musique étrange de senteurs» створює унікальний ольфакторний образ, однак дещо абстрактний, оскільки складно здогадатися, про які саме запахи йдеться.

Наступний приклад:

– *La forêt, presque dépouillée, était humide comme une salle de bains. Quand on entrait dedans, sous les grands arbres fouettés par les grains, une odeur moisie, une buée d'eau tombée, d'herbes trempées, de terre mouillée, vous enveloppait...* (Maupassant de G. «Clair de lune»).

– *Ліс, майже без листя, був вологий, як ванна кімната. Коли ви входили туди, під великі дерева, що сікли плодами, вологий запах, пар від падаючої води, мокрі рослини, вогка земля огортала вас...* (Г. де Мопассан «Місячне світло»).

Лексична одиниця «une odeur moisie» (вологий запах) виражена шляхом синектичної метафори, що реалізується через перенесення тактильних характеристик до царини запаху. Така авторська асоціація щодо змалюваного ольфакторного образу вербалізує знайомий читачеві запах лісу.

У попередніх публікаціях ми зверталися до аналізу колірної лексики (Мимченко, 2014б) та звукопозначень (Мимченко, 2014а), що у порівнянні із ольфакторним аспектом представлені більшою кількістю ілюстративного матеріалу. Це підтверджує тезу про те, що зір і слух надають лівову частку інформації про об'єктивну реальність, а нюх є дещо другорядним, проте його значимість для людини не нівелюється, адже за умови фізичної неспроможності або проблем сприйняття та розрізнення запахів в особистості формується неповноцінне, необ'єктивне уявлення про об'єкт або предмет, що бачиться, осмислюється чи вивчається.

Висновки. У серії публікацій, присвячених інтерпретації феноменів природи крізь «призму» перцепції людини, ми вже дослідили нюанси кольоро- та звукопозначень, аналізуючи фактологічний матеріал слов'ян (українських і російських) і германців (англійських і американських митців/мисткинь) кінця XIX — першої половини XX сто-

ліття. Представлена стаття присвячена лінгвістичній проблемі запаху, що викликає неабиякий інтерес у дослідників, чому сприяє її стан часткової розробленості. Резюмуючи попередні роботи, зазначимо: світобачення слов'янських авторів/авторок нероздільно пов'язане зі світом природи, відповідно їхні тексти акумулюють цінні дані щодо інтерпретації кольорів, звуків і запахів; германські письменники/письменниці меншою мірою фокусуються на репрезентації зазначених аспектів у своїх творах. Щодо романців (французів), зауважимо: подібно до германців, прослідковується тенденція до інтерпретації кольору, звуку, запаху побіжно; все ж ольфакторна інформація гідно представлена у літературних творах цього періоду (порівняно із колірною лексикою та лексичними одиницями, які номінують звуки), що свідчить про особливий статус конкретного прошарку інформації для всієї нації. Отже не дивно, що Франція — країна парфумерії, а французи — світові фахівці у цій галузі.

У результаті здійсненого дослідження ми дійшли до висновку, що французький ольфакторій (проаналізований на матеріалі художньої літератури кінця XIX — першої половини XX століття) ширше, яскравіше вербалізований чоловіком, аніж жінкою. Досить показовими є фрагменти, виділені шляхом суцільної вибірки, із чоловічої прози (*parfum violent et doux — сильний і солодкий аромат, les odeurs chaudes — теплі запахи*). Вражає також, що жіноча інтерпретація запахів природи виявилась досить «бідною», лаконічною, а іноді навіть «пунктирною» («*le parfum des riziures fleuries*» — *пахощі квітків пусу*), що суперечить загальному стереотипному уявленню про соціальні гендерні ролі, в яких чоловікові приписується раціональність, стриманість, а жінці — емоційність, певна гарячість.

Дані та спостереження, отримані в результаті гендерного зіставлення інтерпретації запаху, є передумовою подальших наукових розвідок сенсорного досвіду людини. Так, вивчення тактильних та просторових інтерпретацій предметів або об'єктів навколишнього світу у гендерному аспекті, як і залучення фактологічного матеріалу інших культур, становлять перспективу дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

- Вайнштейн О. Б. Грамматика ароматов. *Ароматы и запахи в культуре*. Москва : Новое литературное обозрение, 2003. Т. 1. С. 437–463.
- Зыховская Н. Л. Дыхание текста: проблема вербализации запаха в языке русской прозы. *Мир русского слова*. 2015. № № 4. С. 73–79.
- Мамцева В. В. К вопросу о вербализации концепта «ЗАПАХ» в художественной литературе. *Вестник ЧГПУ им. И. Я. Яковлева. Филологические науки*. 2015. № 2 (86). С. 101–106.
- Мимченко Н. О. Акустичні образи природи у гендерному аспекті. *Новітня філологія*. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. № 48. С. 145–160.
- Мимченко Н. О. Гендерна вербалізація кольорів при зображенні факторів природи. *Наукові записки*. Серія : Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. Вип. 128. С. 164–169.
- Риндисбахер Х. Д. От запаха к слову: моделирование значений в романе Патрика Зюскинда «Парфюмер». *Ароматы и запахи в культуре*. Москва : Новое литературное обозрение, 2010. Кн. 2. С. 579–607.
- Риндисбахер Х. Д. От запаха к слову. Москва : Новое литературное обозрение, 2000. № 43. С. 88–100.

ГЕНДЕРНАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ЗАПАХОВ ПРИРОДЫ
В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ФРАНЦУЗСКОЙ ПРОЗЫ

Надежда Васильева

преподаватель кафедры английской филологии Черноморского национального университета имени Петра Могили, Николаев, Украина
e-mail: nadezhdavasylieva@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7926-3334>

АННОТАЦИЯ

Представленная статья посвящена актуальной лингвистической проблеме — особенностям гендерного сопоставления интерпретаций ольфакторной информации на материале французской художественной прозы конца XIX — первой половины XX столетия. Цель исследования — анализ гендерной интерпретации писателем/писательницей запаха при изображении явлений природы с помощью пейзажных контекстов, выделенных из произведений французской прозы. Был использован комплекс методов анализа: контрастивного, контекстуального, описательного, структурного, лексико-стилистического и количественного приема.

В процессе работы было проанализировано 27 мужских и 7 женских фрагментов, имеющих отношение к ольфакторной информации об объектах/явлениях природы. Наиболее продуктивными способами номинации запахов оказались непосредственное описание источника запаха,

а также использование стилистических средств (эпитетов, сравнений, метафор, синектических метафор). Определено, что мужские ольфакторные образы — более яркие, сравнительно с женскими. Французские писательницы почти не фокусируют внимание на описаниях запахов, вспоминая о них случайно. Поэтому такие описания — схематические, «пунктирные».

Полученные результаты исследования опровергают представления о социальных ролях мужчины и женщины, где поведение первого соотносится с разумом, рациональностью, а второй — с эмоциональностью, некоторой хаотичностью в поступках и вербально. Стилистический анализ выделенных лексических единиц продемонстрировал полностью обратную тенденцию, в которой именно писатель, а не писательница — более экспрессивный касательно интерпретаций запахов мира природы. Таким образом, произведения художественной литературы — ценный фактологический материал, который аккумулирует информацию о процессах перцепции, особенностях мировоззрения и гендерных отличиях языка/речи мужчин и женщин.

Ключевые слова: запах, гендерное сопоставление, ольфакторий, сенсорный опыт, эпитет, сравнение, метафора.

GENDER INTERPRETATION OF NATURAL
SCENTS IN FRENCH PROSE

Nadiia Vasylieva

Assistant Lecturer at the Department of Foreign Philology,
Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine
e-mail: nadezhdavasylieva@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7926-3334>

SUMMARY

The article is dedicated to an actual linguistic problem: peculiarities of gender comparison of the olfactory information interpretation based on the material of French belles-lettres prose of the late XIX — the first half of XX century. The investigation aim is to analyze gender interpretations of scents by male and female authors, depicting nature phenomena, through paysage contexts, found out in French fiction. In order to achieve the aim, a complex of analytical methods has been used: contrastive, contextual, structural, descriptive, lexical, and stylistic as well as quantitative. 27 male and 7 female text fragments have been analyzed, referring to the olfactory information of objects/phenomena of nature. The most widespread methods of scents nomination are immediate description of smell source and application of stylistic devices (epithets, similes, metaphors, synecitic metaphors etc.).

It has been identified that male olfactory images are more vivid, comparing with female ones. French authoresses almost avoid scents descriptions, naming them accidentally. Therefore, their interpretations are rather sketchy. The research results disprove the accepted stereotypes on social roles of men and women, in which male behavior is associated with reason and rationality, whereas female — with emotionality and certain expressivity in actions and words. The stylistic analysis of the sorted out lexis revealed a completely opposite tendency, where an author is more expressive in scents interpretations.

Thus, belles-lettres texts contain valuable empirical material, accumulating peculiarities of writers' perception processes, nuances of the worldview and gender characteristics of language/speech (similarities and differences) of men and women.

Key words: *scent, gender comparison, olfactory, sensorial experience, epithet, simile, metaphor.*

REFERENCES

- Vainshtein, O. B. (2003). Grammatika aromatov [The Grammar of Aromas]. *Aromaty i zapakhi v kulture — Aromas and Scents in Culture, 1*, 437–463 [in Russian].
- Zykhovskaia, N. L. (2015). Dykhanie teksta: problema verbalizatsii zapakha v yazyke russkoi prozy [The Text Breath: The Problem of Verbalization of Scent in Russian Language Prose]. *Mir russkogo slova — The World of Russian Word, 4*, 73–79 [in Russian].
- Mamtseva, V. V. (2015). K voprosu verbalizatsii kontsepta «ZAPAKH» v khudozhestvennoi literature [To the Question of Verbalization of the Concept «SMELL» in Belles-Lettres]. *Vestnik ChGPU im. I. Ya. Yakovleva. Filologicheskie nauki — I. Yakovlev Chuvash State Pedagogical University Bulletin, 2 (86)*, 101–106 [in Russian].
- Mymchenko, N. O. (2014a). Henderna verbalizatsiia koloriv pry zobrazhenni faktoriv pryrody [Gender Verbalization of Colours Depicting Nature Phenomena]. *Naukovi zapysky. Seriia filolohichni nauky (movoznavstvo) — The Scientific Bulletin. Philological Studies (Linguistics)*, 128, 164–169 [in Ukrainian].
- Mymchenko, N. O. (2014b). Akustychni obrazy pryrody u hendernomu aspekti [Acoustic Images of Nature in the Gender Aspect]. *Novitnia filolohiia — The New Philology Bulletin, 48*, 145–160 [in Ukrainian].
- Rindisbakher, H. D. (2010). Ot zapakha k slovu: modelirovanie znachenii v romane Patrika Ziuskinda «Parfumer» [From Scent to Word: Modelling of Meanings in P. Süskind's «Perfume»]. *Aromaty i zapakhi v kulture — Aromas and Scents in Culture, 2*, 579–607 [in Russian].
- Rindisbakher, H. D. (2000). Ot zapakha k slovu [From Scent to Word]. *Nov. Lit. Obozrenie — New Lit. Review, 43*, 88–100 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 01.07.2019

УДК 159.9

<https://doi.org/10.24195/2616-5317-2019-29-3>

БУТТЄВІ КОНЦЕПТИ ЯК СУБ'ЄКТНИЙ ЗМІСТ БУТТЯ ОСОБИСТОСТІ

Леонід Велитченко

доктор психологічних наук, професор кафедри теорії і методики практичної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна
e-mail: leonidvelitchenko@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4443-3786>

АНОТАЦІЯ

Запропоновано поняття буттєвого концепту, що розуміється як результат генералізації (арефлексивного узагальнення) континуальної активності людини в предметному, предметно знаковому, соціальному середовищі. Аргументується, що буттєві концепти є узагальненою характеристикою типових ситуацій життєдіяльності людини, які утворюють суб'єктний зміст її буття як особистості. Стверджується присутність у буттєвих концептах певних протиріч й між фактичним і бажаним як причини відповідного їм психологічного підтексту, в якому присутня бажаність того, що малюється уявою відповідно до стану, який переживається особою. Вказується на можливість використання психолінгвістичних ознак авторської мови для визначення суб'єктної основи мовленнєвої діяльності індивіда як континуального ментального супроводу буття його особистості.

Ключові слова: *буттєвий концепт, особистість, свідомість, суб'єктність, методика колірних виборів, суб'єктна основа мовленнєвої діяльності.*

Вступ. Провідною ідеєю статті є висвітлення питання про суб'єктивну реальність як континуум внутрішньої мовленнєвої активності, в якій відбувається створення ментальних узагальнень стосовно буттєвих обставин повсякденного життя, в яких, власне, існує, формується і розвивається особистість.

Теоретичні пошукування у проблематиці особистості (Хьел, Зиглер, 2000; Johnson-Laird, Негтманн, 1984) у плані її інтернального, суто психологічного змісту, передбачають звичайно ж звернення до